

Банки як кредитори у процедурах банкрутства: розвиток судової практики

Київ, 2024

Проблематика кредитора

Строки (непрогнозованість, тривалість)

Розмір погашення (незначний і непрогнозований)

Відсутність реальної відповідальності менеджменту, власників боржника, самого боржника за зловживання

Вартість процедури

Неконтрольованість процедури

Перевага формального підходу над реальними економічними чинниками (визначення голосів забезпеченого кредитора, підстав для реструктуризації, порівняння варіантів врегулювання, збереження робочих місць/зміна власника і т.п.)

Підвищений стандарт доказування

у справах про банкрутство при розгляді кредиторських вимог існує підвищений стандарт доказування, який полягає у тому, що у разі виникнення мотивованих сумнівів сторін у справі про банкрутство щодо обґрунтованості кредиторських вимог, на заявника таких кредиторських вимог покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування задля забезпечення перевірки господарським судом підстав виникнення таких грошових вимог, їх характеру, встановлення розміру та моменту виникнення цих грошових вимог (постанови ВС від 07.10.2020р. №914/2404/19, від 28.01.2021р. №910/4510/20).

А тому наявність/відсутність заперечень боржника, розпорядника майна та/або інших кредиторів проти визнання грошових вимог кредитора, вимоги якого є предметом судового розгляду, не змінюють та не скасовують визначеного законом в частині першої статті 45 Кодексу України з процедур банкрутства обов'язку кредитора довести підставність та правомірність заявлених ним грошових вимог всією сукупністю належних та допустимих доказів (постанова ВС від 13.06.2023 № 904/6032/21).

Підвищений стандарт доказування (розписка на 5 млн.)

вимога кредитора ОСОБА_2 має ознаки фіктивності, при чому заявник фактично не довів належними письмовими доказами свою вимогу. У цьому контексті судами першої та апеляційної інстанцій враховано, що надані на запит суду Головним управлінням державної податкової служби у Вінницькій області (далі - Управління ДПС) відомості про доходи ОСОБА_2 за період з 01.01.2012 по 30.04.2022 свідчать, що сума доходу, задекларованого фізичною особою ОСОБА_2 в податковій декларації про майновий стан і доходи, становить 788 489,00 грн; водночас, належних та достовірних доказів про наявність інших джерел доходів та фінансових можливостей ОСОБА_2 не надав.

Урахувавши правові висновки Верховного Суду, викладені у постанові від 28.01.2021 у справі № 910/4510/20, суди зазначили про покладення на заявника кредиторських вимог підвищеного стандарту доказування у разі виникнення обґрунтованих сумнівів сторін у справі про банкрутство щодо обґрунтованості кредиторських вимог, задля унеможливлення загрози визнання судом фіктивної кредиторської заборгованості до боржника.

постанова СП КГС ВС від 01.03.2023 у справі № 902/221/22

Підвищений стандарт доказування (рішення суду)

66.6. З викладеного випливає, що судові рішення, ухвалені судами на користь певних кредиторів проти боржника, не є обов'язковими ані для інших кредиторів, ані для суду, який розглядає справу про банкрутство.

66.7. При цьому, суд, який розглядає справу про банкрутство, не зв'язаний судовими рішеннями, ухваленими судами проти боржника, відтак може відхилити вимоги, підтверджені судовим рішенням.

66.8. Посилання на рішення суду, яке набрало законної сили, про стягнення з боржника на користь кредитора заборгованості за оспорюваним у межах справи про банкрутство договором не заважає розгляду таких заперечень, адже у справі про банкрутство беруть участь особи, які не брали участі у розгляді справи в позовному провадженні, та вирішуються питання, які не були предметом розгляду під час позовного провадження (зокрема, пов'язані із застосуванням спеціальних підстав визнання правочину недійсним)

постанова «банкрутної палати» КГС ВС від 15.03.2023 у справі № 904/10560/17

Як вносяться зміни до реєстру вимог кредиторів?

72.6. Пунктом 1 Розділу III "Ведення Реєстру" Вимог передбачено, що арбітражний керуючий починає ведення Реєстру за результатами попереднього засідання господарського суду у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

72.7. Підставою для внесення відомостей до Реєстру є **ухвала (постанова) господарського суду або інформація**, отримана під час провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) (списання або прощення боргів, задоволення вимог кредиторів, зміна відомостей про кредитора тощо).

72.8. Відповідно до пункту 8 Розділу III "Ведення реєстру" Вимог, у разі погашення вимог кредитора іншим шляхом, ніж задоволення за рахунок реалізації майна, відомості щодо способу погашення та дати погашення такої вимоги вносяться в графу "Примітки".

72.9. Також, пунктом 14 Розділу III Вимог передбачено, що у випадку повного погашення вимог кредитора або відмови кредитора від вимог у графі «Примітки» відповідного запису Реєстру робиться відмітка про повне погашення або про виключення вимог кредитора із зазначенням дати та підстав погашення чи виключення.

72.10. Отже, ведення реєстру вимог кредиторів належить до компетенції ліквідатора, згідно з положеннями частини першої статті 61 КУзПБ та Вимог, який на підставі інформації отриманій, зокрема, під час провадження у справі про банкрутство, вносить відповідні відомості до реєстру.

постанова «банкрутної палати» КГС ВС від 15.03.2023 у справі № 904/10560/17

Тривалість процедури розпорядження

67.1. Обов'язок швидкого здійснення правосуддя покладається, в першу чергу, на відповідні державні судові органи. Розумність тривалості судового провадження оцінюється в залежності від обставин справи та з огляду на складність справи, поведінку сторін, предмет спору.

Нездатність суду ефективно протидіяти недобросовісно створюваним учасниками справи перепонам для руху справи є порушенням частини першої статті 6 згаданої Конвенції (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ від 08.11.2005 у справі "Смірнова проти України", від 30.11.2006 у справі "Красношапка проти України").

69. КУзПБ унормовано, що ухвала за результатами підготовчого засідання визначає початок перебігу та вплив строків вчинення дій процесуального та організаційного характеру протягом усієї процедури розпорядження майном боржника (яка відповідно до частини 2 статті 44 КУзПБ вводиться строком на 170 календарних днів), які є обов'язковими як для учасників провадження у справі про банкрутство, так певною мірою і для суду.

постанова «банкрутної палати» КГС ВС від 26.04.2023 у справі № 924/1277/20

Через майже 2 роки суд закрив провадження з підстав закінчення 170 днів, однак касація скасувала і направила для подальшого розгляду + на період дії карантину строк процедур розпорядження продовжувався

Тривалість процедури розпорядження

98. Враховуючи викладене вище, Судова палата вважає висновки судів попередніх інстанцій про закриття провадження у справі № 924/1277/20 про банкрутство ТОВ "Серединецьке" з підстав закінчення/спливу строку процедури розпорядження майном (170 днів) передчасними, оскільки судами попередніх інстанцій не встановлено та в мотивувальних частинах судових рішень не відображено неможливість введення процедури санації чи відкриття ліквідаційної процедури, відповідно не досліджені активи та пасиви боржника, не співставлені ці величини, що позбавляє можливості стверджувати про відсутність ознак неплатоспроможності боржника; не з'ясовано позицію зборів кредиторів щодо подальшого руху цієї справи про банкрутство, що належить до їх повноважень згідно вимог частини другої статті 49 КУзПБ; не надано оцінки звітам розпорядника майна, його діям щодо виконання встановленого частиною третьою статті 44 КУзПБ обов'язку з проведення у визначений строк інвентаризації майна боржника та визначення його вартості, повноти дій розпорядника майна щодо вжиття інших заходів, які відповідно до частини третьої статті 44 КУзПБ є обов'язковими для встановлення фінансового стану боржника, зокрема щодо здійснення запитів до керівництва боржника з метою отримання повної інформації щодо належного боржнику майна, дебіторської заборгованості, укладених цивільно-правових угод; не враховано ненадання боржником витребуваних судом відомостей щодо майнового стану та фінансової документації (що стало підставою для застосування заходів процесуального примусу), звернення до суду розпорядником майна (у аспекті повноти його дій щодо вжиття заходів для встановлення фінансового стану боржника) чи іншим учасником справи в порядку частини дванадцятої статті 44 КУзПБ із клопотанням про припинення повноважень керівника та виконавчих органів управління боржника, покладення відповідних обов'язків на розпорядника майна.

постанова «банкрутної палати» КГС ВС від 26.04.2023 у справі № 924/1277/20

«Автоматичний» перехід до ліквідаційної процедури

Ст. 49 КУЗпБ

4. У разі якщо зборами кредиторів у межах строку дії процедури розпорядження майном не прийнято жодного з передбачених цією статтею рішень, господарський суд за наявності ознак банкрутства протягом п'яти днів після закінчення процедури розпорядження майном боржника приймає постанову про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Співвідношення вимог

розмір пред'явлених кредиторських вимог до боржника – іпотекодавця не може бути більшим за розмір кредиторських вимог, пред'явлених до боржника за основним зобов'язанням.

Коливання курсу валют, яке призвело до курсової різниці у розмірі сум кредиторських вимог до основного боржника та кредитора, незалежно від валюти, якою сторони договору погодили здійснювати погашення заборгованості за зобов'язанням, не можна розцінювати як підставу для визначення за акцесорним зобов'язанням іншого розміру кредиторських вимог, ніж були визнані господарським судом з подальшим зазначенням у судовому рішенні розміру зобов'язання у гривні під час розгляду кредиторських вимог в процедурах банкрутства основного боржника.

Постанова КГС ВС від 16.08.2023 у справі № 910/23952/15

Співвідношення вимог

60.4. Наявність провадження у справі про банкрутство, звернення кредитора (банку) із заявою про задоволення кредиторських вимог з подальшим розглядом такої заяви судом та ухваленням відповідного рішення, яким такі кредиторські вимоги визнані судом, свідчить про те, що зазначеними обставинами фактично змінено умови виконання зобов'язання, їх строк виконання є таким, що настав, а подальше задоволення вимог кредитора повинно здійснюватися не лише відповідно до умов кредитного договору, але й у порядку, передбаченому чинним законодавством, яким регулюються процедури банкрутства.

Постанова КГС ВС від 16.08.2023 у справі № 910/23952/15

Дата/подія	курс USD	сума кредиту, kUSD	сума кредиту, екв. тис.грн.	вартість іпотеки, kUSD	вартість іпотеки, екв.тис.грн.
16.02.2007 (видача кредиту)	5,1	100,0	505,0	100,0	505,0
17.03.2014 (банкрутство позичальника)	9,6	80,0	768,1	80,0	768,1
23.09.2015 (банкрутство іпотекодавця)	21,7		768,1	70,0	1 521,7
втрата		=80-35,3			753,6

Позов про звернення стягнення на іпотеку

Позов щодо звернення стягнення на предмет іпотеки не є за своєю суттю зверненням до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, щодо отримання згоди на реалізацію майна боржника в порядку положень частини п'ятої статті 41 КУзПБ, а тому задоволення такого позову матиме наслідком недотримання положень частини шостої статті 41 КУзПБ, згідно з якими задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

Провадження у справі закрито (неналежний спосіб захисту?)

постанова СП КГС ВС від 04.10.2023 у справі № 910/20057/16

Відмова від забезпечення

Кодекс України з процедур банкрутства імперативно визначає право кредитора відмовитись від забезпечення власних вимог. Така відмова має бути належним чином заявлена кредитором. У разі не здійснення такої відмови та не заявлення відповідних вимог кредитором - відомості про забезпечення підлягають включенню до реєстру на загальних підставах.

Варто відзначити, що для того щоб суд міг достеменно встановити наявність відмови заставного кредитора повністю чи частково від забезпечення необхідно такому кредитору (хоч це і не передбачено положеннями Кодексу України з процедур банкрутства) надати таку відмову у письмовій формі розпоряднику майна боржника та суду, де обов'язково повинно бути вказано основне зобов'язання, його розмір, зобов'язання яке забезпечує майном боржника основне зобов'язання та розмір відмови від забезпечення.

(постанова Верховного Суду від 19.05.2021 у справі № 925/367/20)

Відмовившись від забезпечених вимог, до винесення ухвали попереднього засідання, такий кредитор стає конкурсним кредитором з усіма правами зазначеної категорії кредиторів.

Вимоги до майнового поручителя (історія)

Банк звернувся у 2017 році з вимогами на суму 7 260 921,30 грн, які було визнано ухвалою суду забезпеченими на суму 1 227 000,00 грн на підставі визначеної сторонами в договорі від 2013 року заставної вартості предмету іпотеки. У 2020 році іпотечне майно було реалізовано за 7 000 000,00 грн.

Банк після проведення аукціону звернувся із заявою про визнання його грошових вимог як забезпечених на суму 7 000 000,00 грн в задоволенні якої йому було відмовлено (5 700 000,00 грн – різниця).

Постанова КГС ВС від 16.12.2020 № 921/184/16-г/10

Вимоги до майнового поручителя

Тлумачення абзацу третього частини другої статті 45 КУзПБ у взаємозв'язку з положеннями статей 572, 575, 589 ЦК України, статей 7, 11, 17, 18 Закону України «Про іпотеку», статей 12, 19, 28 Закону України «Про заставу» свідчить, що вимоги забезпеченого кредитора, якщо інше не обумовлено договором застави (іпотеки) та немає заяви такого кредитора про повну чи часткову відмову від забезпечення, до майнового поручителя, який не є боржником в основному зобов'язанні, **є забезпеченими в цілому** незалежно від облікової оцінки заставного (іпотечного) майна визначеної сторонами в договорі застави (іпотеки).

Постанова КГС ВС від 16.08.2023 у справі № 910/23952/15

Вимоги до майнового поручителя

Кінцева вартість заставного (іпотечного) майна для цілей проведення розрахунків із забезпеченим кредитором формується в момент його реалізації.

Застава (іпотека) припиняється, а вимоги забезпеченого кредитора вважаються погашеними у разі реалізації предмета застави (іпотеки) з дотриманням вимог КУзПБ.

Постанова КГС ВС від 04.02.2021 у справі № 904/1360/19

(а якщо є фінансова порука? Що з розподілом витрат? Може претендувати на кошти від незаставного майна?)

Забезпечені вимоги (кодекс)

Забезпечені кредитори зобов'язані подати заяву з грошовими вимогами до боржника під час провадження у справі про банкрутство в частині вимог, що є незабезпеченими, або за умови відмови від забезпечення.

Забезпечені кредитори можуть повністю або частково відмовитися від забезпечення. **Якщо вартості застави недостатньо для покриття всієї вимоги, кредитор повинен розглядатися як забезпечений лише в частині вартості предмета застави. Залишок вимог вважається незабезпеченим.**

Склад і розмір грошових вимог кредиторів визначаються в національній валюті України. Якщо зобов'язання боржника визначені в іноземній валюті, то склад і розмір грошових вимог кредиторів визначаються в національній валюті за курсом, встановленим Національним банком України на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника.

Територіальність спорів щодо нерухомого майна

ураховуючи, що поданий ліквідатором позов пов'язаний безпосередньо із захистом майна боржника і боржник, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, є стороною в такому спорі, КГС ВС дійшов висновку, що для визначення виключної підсудності цього спору пріоритет у застосуванні має не ст. 30 ГПК України як загальна процесуальна норма, а саме **ст. 7 КУзПБ, яка в цьому випадку є спеціальною**. Тож позов ліквідатора підлягає розгляду господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника, про що правильно зазначив у своїй постанові суд апеляційної інстанції.

З огляду на це КГС ВС вирішив **відступити від протилежної правової позиції** ВС щодо застосування ч. 5 ст. 30 ГПК України при визначенні підсудності справ за участю особи, щодо якої відкрито провадження у справі про банкрутство, або щодо майна такої особи, викладеної в постановках від 21 квітня 2021 року у справі № 910/12641/19, від 12 січня 2021 року у справі № 918/572/19, від 4 лютого 2020 року у справі № 914/240/18.

Постанова КГС ВС від 27 червня 2023 року у справі № 911/4706/15 (911/1626/21)

Зміна місця реєстрації боржника

Боржник змінив своє місцезнаходження, а інший ініціюючий кредитор звернувся із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство цього ж боржника до господарського суду за його новим місцезнаходженням.

На переконання апеляційного господарського суду, суд першої інстанції правомірно відкрив провадження у справі про банкрутство за заявою, поданою за новим місцезнаходженням боржника.

КГС ВС зазначив, що територіальна юрисдикція справи про банкрутство юридичних осіб за критерієм місцезнаходження боржника має визначатися на дату подання кредитором заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство відповідно до відомостей, наведених у ЄДР.

У разі прийняття заяви про визнання боржника банкрутом господарським судом за місцезнаходженням, визначеним у ЄДР, та зміни боржником свого місцезнаходження і надходження заяви про визнання боржника банкрутом до господарського суду за новим місцезнаходженням цей суд має повернути заяву без розгляду.

Постанова КГС ВС від 26 квітня 2023 року у справі № 904/2154/22

Розгляд вимог кредитора з рф

Суди попередніх інстанцій, залишаючи заяву без розгляду, керувалися відсутністю підстав для її розгляду по суті (задоволення / відхилення) внаслідок запровадженого мораторію на виконання грошових зобов'язань перед цим кредитором, що створений та зареєстрований відповідно до законодавства рф, з можливістю розгляду таких вимог по суті після скасування вказаного мораторію.

КГС ВС не погодився

Отже, ураховуючи встановлені судами обставини реєстрації кредитора в м. москва (рф), тобто створення та реєстрація юридичної особи кредитора відповідно до законодавства рф, КГС ВС дійшов висновку, що ці обставини **виключають можливість визнання** грошових вимог відповідного суб'єкта (суб'єктів) до боржника у справі про банкрутство за правилами національного законодавства – [КУзПБ](#).

Постанова КГС ВС від 30 травня 2023 року у справі № 925/1248/21

Примусове відчуження – підсудність спорів

КГС ВС дійшов висновку, що спірні правовідносини між учасниками справи виникли внаслідок прийняття рішення про примусове відчуження майна, яке порушує, на думку позивачів, їхні права, а тому в позивачів виникла необхідність захисту своїх цивільних прав, у зв'язку із чим вони звернулися до суду з позовом у цій справі. Зважаючи на те, що в зазначеній справі спір фактично пов'язаний з реалізацією цивільних прав позивачів, компетентним судом для вирішення спору є суд господарської юрисдикції.

Вказаного суди попередніх інстанцій не врахували та при вирішенні питання щодо юрисдикції спору обмежилися лише дослідженням питання суб'єктного складу учасників правовідносин, не врахувавши предмет спору й характер спірного правовідношення, у зв'язку із чим дійшли помилкового висновку про те, що цей спір має розглядатись у порядку адміністративного судочинства.

Постанова КГС ВС від 14 лютого 2023 року у справі № 904/868/22

Позови до рф

У справі № 910/5699/23 місцевий господарський суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, повернув без розгляду позовну заяву, оскільки позивач у встановлений судом термін не усунув її недоліків, а саме в новій редакції позову просив стягнути майнову шкоду з рф (представницькі органи: міністерство юстиції рф і міністерство оборони рф), яка не може бути стороною в господарському процесі, та не конкретизував позовних вимог до кожного з відповідачів.

КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про те, що рф не може бути стороною (відповідачем) у господарському судочинстві, а відсутність конкретизації позивачем позовних вимог до кожного із зазначених ним у позовній заяві відповідачів є підставою для повернення позову без розгляду через неусунення у встановлений судом строк цих недоліків.

Постанова КГС ВС від 6 листопада 2023 року у справі № 910/5699/23

Разом до перемоги!